

Forsgrens
MANUAL
Samspelsbehandling
för förskolebarn

1(8)

Förutsättningar

Barns förmåga till att kunna samspela med andra barn förutsätter ett någorlunda gott självförtroende. Detta gäller särskilt de barn som har svårt att följa lek- koder och redan har blivit avvisade av andra barn för att de inte förstår leken. Dessa barn förstör ofta andras och egen lek, dels för att de inte behärskar koderna, men också som ett uttryck för att få uppmärksamhet. Detta bör utföraren vara uppmärksam på, särskilt i version grupp.

Det är viktigt att barnet inte får uppmärksamhet för ett icke konstruktivt och destruktivt samspelsmönster. I möjligaste mån skall utföraren ignorera dessa beteenden helt, så att barnet inte heller får negativ uppmärksamhet.

Ett barn med samspelsproblem utvecklar ofta ett lågt självförtroende. Detta är ytterligare ett argument till att kombinera de två manualerna. Denna utveckling sker främst hos äldre förskolebarn 5-6-åringar, då deras åldersmognad gör att de förstår att de inte har en hög status i barngruppen, vilket ökar osäkerhet som leder till ännu mer samspelssvårigheter ännu mer osäkerhet och i förlängningen självförtroendeproblem. Denna cirkel måste brytas – samspelsproblem är alltid plågsamt för barnet och ofta också för föräldrar och pedagoger.

Samspelsproblem är ett vanligt symptom för barn med svåra hemförhållanden, t ex missbruk, våld eller psykisk ohälsa i familjen. Det är därför viktigt att utföraren är lyhörd för barnets signaler. Modellen kan med fördel kombineras, så att utföraren håller i en version grupp och en version enskilt parallellt i syfte att aktuellt barn skall få träna samspel såväl i grupp som enskilt.

Samspelsproblem kan visa sig på olika sätt t ex utagerande och introvert. Det barnet som har ett utagerande förhållningssätt löper risk att få en syndabockstämpel samt att få mycket uppmärksamhet för sitt utagerande och nästan obefintlig uppmärksamhet för konstruktivt beteende. Det introverta barnet riskerar istället att bli osynligt, särskilt i gruppsituationer och helt enkelt glömmas bort.

Utföraren i version grupp måste vara uppmärksam på dessa olika uttryckssätt och möta dem på ett konstruktivt sätt. Vid användning av manualen för samspelsbehandling rekommenderas att utföraren i samråd med sin handledare kategoriserar vilken samspelskategori som är aktuell i syfte att barnet alltid får rätt bemötande.

Material

Grupp och enskilt: papper, färgpennor, 5 figurer (djur eller människor) samt tillbehör. En figur är ”den snälla”, en är ”den dumma” och tre är neutrala. Den dumma figuren kan med fördel se ledsen eller arg ut, medan den snälla skall se glad ut. De tre neutrala får inte vara uttrycksfulla.

Tillbehör innebär t ex en liten fotboll, bok, cykel eller annat som är anpassade till figurernas storlek. I version enskilt är det viktigt att fråga ansvarig pedagog vad barnet är intresserad av och att använda detta som tillbehör. Det är tillåtet att barnet själv, med hjälp av pedagoger, tillverkar tillbehören innan sessionerna börjar.

Utförare

Socionom eller pedagog med diplomerad utbildning i samspelsbehandling (se bilaga *Utbildningsplan*) kan agera gruppleddare eller enskild behandlare. Användning av manualen version enskild kräver extra utbildning och handledning enligt utbildningsplanen, då denna version ställer stora krav på användaren.

Syfte

Version grupp kan användas såväl förebyggande (för att undvika och preparera mot samspelsproblem i barngruppen) som behandlande (för att reda ut samspelsproblem i gruppen). Version enskild syftar till att behandla samspelsproblem hos det aktuella barnet. I denna version får barnet använda sig av figurer för att träna samspel. Syftet med detta är att barnet inte skall misslyckas inför grupp och således få ett försämrat självförtroende.

Målgrupp

Används i grupp där ett eller flera barn uppvisar samspelsproblem. Samspelsproblem hos ett barn i en barngrupp påverkar som regel hela gruppen, då andra barn intar roller som polis (tillrättarvisar det barn som har samspelsproblem), hjälpare (försöker leda barnet rätt), avvisare (låtsas som att barnet inte finns), hejarklack (hänger på, det ofta utagerande barnet och hjälper till att förstöra andras lek alternativt hejar på det destruktiva beteendet)mm.

I version enskilt används modellen för barn som har uttalade samspelsproblem av introvert eller utagerande slag. Dessa problem skall inte blandas ihop med s k falsk samspelsproblematik som innebär att barnet visar upp ett symptom av att inte kunna samspela, men som beror på att barnet t ex vantrivs på förskolan (av andra skäl t ex misslyckad inskolning, inga barn i barnets egen ålder, icke stimulerande verksamhet), är fysiskt sjukt eller övertrött (för sena läggtider) och således inte orkar ha en interaktion med andra barn mm. Det är således viktigt att alltid fråga föräldrarna hur barnets samspel med jämnåriga ser ut i hemsituationen.

Det är vanligt att barn med samspelsproblem säger att dom inte vill leka när t ex en pedagog frågar om de vill vara med i en lek. Detta är ett vanligt förfaringssätt om man har blivit avvisad flera gånger från att få vara med i lek. Det blir lättare för barnet att säga att det inte vill än att det inte kan vara med. Pedagogen skall i dessa sammanhang bortse från det barnet säger och locka barnet att vara med i leken, då det stärker barnets självförtroende och ökar chanserna att barnet vågar säga ja till lek.

Utformning

Enskilt eller i grupp enligt nedan beskriven metod.

Tidsåtgång

Enskilt (standard) 5 gånger. Utvärdering av resultat och eventuell förlängning med icke angivet antal sessioner. Vid de fall där förlängning tillämpas fördjupas och upprepas det arbete som gjorts under de fem första sessionerna.

Grupp (standard) 3 gånger, kan förlängas genom fördjupning och repetition av sessioner).

Utvärdering

Intervju med föräldrar och/eller personal (se bilaga *intervjuguide*) om eventuella resultat. Samtal med barnet (enligt samma bilaga). En bra utvärderingsmetod för samspelssvårigheter är naturligtvis att göra en observation av barnet i förskolemiljön.

Förhållningssätt hos utföraren

Manualen kräver att utföraren arbetar utifrån den kognitiva terapins grunder enligt den beskrivning som finns i manualen för *Självförtroendeträning*. Detta innebär bland annat att ignorera negativt beteende så långt det är möjligt samt att uppmärksamma och bekräfta positivt beteende.

Det är naturligtvis mycket viktigt att utföraren i gruppssessionen agerar på ett sådant sätt att barn med samspelssvårigheter inte känner sig kränkta vid sessionerna t ex genom att placera barnen på ett sådant sätt att de utsatta barnens situation underlättas.

I likhet med manualen för *känslbearbetning* kräver manualen ett aktivt lyssnande av utföraren med en absolut skyldighet att bekräfta barnet. Om utföraren av version enskilt känner att hon/han inte riktigt förstår vad barnet förmedlar skall utföraren rådfråga erfaren kollega eller handledare. Det är av synnerlig vikt att barnet bekräftas på ett sådant sätt att barnet känner förtroende för vuxenvärlden och får ett hopp om att de problem som finns kommer att lösas. Utföraren kan förmedla hopp genom att säga: ”jag har träffat flera barn som du, du vet där det blir bråk när dom leker med andra barn. Dom barnen har lekt här hos mig och lärt sig hur man gör för att det inte skall bli bråk och nu kan dom leka bra”. Det är självklart viktigt att utföraren använder ett språk på en sådan nivå att barnet förstår vad utföraren säger.

Det introverta barnet uppfattas ofta som blygt. Här är det viktigt att utförarens förhållningssätt motiverar barnet till att uttrycka sig. Vi skall komma ihåg att dessa barn har som strategi att dra sig undan och att risken således är stor att utföraren talar i barnets ställe. Ge barnet tid och utrymme att prata själv.

Om barnet vägrar att säga något kan utföraren hjälpa barnet genom att tydliggöra hur barnet eventuellt känner sig; ”jag tror att du kanske tycker att det är lite läskigt att vara här hos mig kan det vara så” eller ”jag tror att du inte brukar prata så mycket här på förskolan och att du just nu funderar över om du skall prata här hos mig, kan det vara så”.

Version grupp

Session 1

Övning 1

Alla barnen (minst 3 och max 8) sitter i en ring med gruppledarna. Gruppledaren berättar att ”vi skall prata om hur det är att ha kompisar, men också hur det är för dem som inte har någon kompis och hur man kan göra då”. Fråga barnen ”vad kan det bero på att man inte har någon kompis”. Låt dem diskutera själva, hjälp dem på traven vid behov t ex ”kan det vara så att man inte får kompisar om man t ex rasar det som andra har byggt” eller ”kan det vara så att man inte får så många kompisar om man slår andra” eller ”kan det vara så att man inte får så många kompisar om man säger nej när andra barn frågar om man vill leka”.

Övning 2

Ge alla barn papper och pennor. Säg; ”nu vill jag att ni ritat hur ni ser ut (eller skulle se ut) om ingen vill leka med er, hur ni skulle se ut om ni inte hade någon kompis”. Uppmuntra dem som har svårt att komma igång, hjälp de som inte vågar/vill rita något genom att hålla pennan tillsammans med dem och rita. Låt barnen få den tid de behöver. Be dem sedan att diskutera sina teckningar. Hur ser de ut på teckningen, hur känner man sig om man inte har någon kompis o s v.

Övning 3

Pedagogen berättar en saga eller hittar på en egen saga om ett djur eller ett barn som inte har några kompisar (t ex den fula ankungen). Primärt är att figuren som beskrivs i sagan/berättelsen inte samspelar och således blir ensam. Det är viktigt att sagan/berättelsen avslutas med en lösning d v s att barnet eller djuret får hjälp att samspela. Efter sagan frågar utföraren om något av barnen har känt som den i sagan samt hur man kan hjälpa en som känner som i sagan. Var noga med att alla barnen kommer till tals. Låt inte några få barn ta hela utrymmet.

Session 2

Övning 1

Lägg alla teckningar som barnen ritade vid förra sessionen i mitten på golvet. Dela ut en teckning till varje barn, ett annat barns teckning. Be barnen berätta om denna teckning, hur den som ritade teckningen kan ha känt sig. Lägg alla teckningar på golvet igen. Ta upp några teckningar och låt barnen gissa vem som har ritat dessa teckningar.

Övning 2

Ta fram figurerna. Beskriv för barnen att ”en är snäll, en är dum och tre är mittemellan”. Be ett av barnen spela en situation som visar samspelsproblem t ex att förstöra någons lek. Be ett annat barn att ta dockorna och spela en lösning, säg ”vad kan hon/han göra istället då om hon /han vill vara med och leka”. Låt flera barn i gruppen upprepa övningen. Om två gruppledare finns närvarande rekommenderas att dessa inleder övningen med ett demo spel och visar en samspelsituation och en lösning. Om bara en gruppledare finns närvarande, kan gruppledaren göra ett demo spel tillsammans med ett av barnen i gruppen.

Övning 3

Ge barnen en läxa till nästa gång; ”nu vill jag att ni tittar på er förskola och hemma på er gata/gård, om ni ser något barn som inte har några kompisar och inte får vara med. Nästa gång när vi träffas berättar alla vad de har sett, men vi säger inte barnens namn, vi säger bara; jag såg en flicka som..... eller jag vet en pojke som.....”